

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЛІБЕРТАРІАНСТВА, ДИЛЕМА ВИБОРУ МІЖ СВОБОДОЮ ТА БЕЗПЕКОЮ

БОГДАН ЛЯШЕНКО, голова Ради молодих вчених, здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, Україна)

ЯРОСЛАВ МИРОШНИЧЕНКО, здобувач I рівня вищої освіти, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (м. Харків, Україна)

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-552-8-5>

Вступ. Свобода традиційно вважається фундаментальною цінністю суспільного життя та одним із головних принципів лібертаріанської ідеології. Вона забезпечує простір для самореалізації та самовираження кожного індивіда. Водночас сучасні глобальні виклики – війни, пандемії, економічні й екологічні кризи – змушують суспільство обирати між власною свободою та безпекою.

Мета та завдання дослідження полягають у виявленні соціально-психологічних чинників, що впливають на трансформацію політичної культури лібертаріанства, зокрема в контексті дилеми між свободою та безпекою. Для досягнення цієї мети передбачено: аналіз соціально-психологічних підходів до проблеми свободи й безпеки; визначення ключових психологічних факторів та детермінантів цінностей свободи і безпеки; формулювання можливих шляхів психологічної гармонізації потреб у безпеці з принципами свободи на основі ціннісного підходу Австрійської економічної школи.

Результати дослідження та їх обговорення.

Лібертаріанство визначає свободу як фундаментальну цінність, відстоюючи принципи вільного ринку, індивідуальних прав і приватної власності. Держава не повинна втручатися у приватне життя громадян, проте свобода іноді супроводжується ризиками для безпеки. Баланс у цьому питанні є критично важливим. Аналіз Баумана вказує, що в умовах сучасності дефіцит безпеки породжує недовіру, тоді як надмірний контроль сприймається як обмеження автономії [1].

У кризових ситуаціях навіть прихильники лібертаріанства тимчасово погоджуються на обмеження автономії. Cheek, Reutskaja та Schwartz відзначають, що баланс між свободою і безпекою динамічний і залежить від загрози та довіри до інституцій. Під час гострої небезпеки суспільство поступається частиною автономії, зберігаючи свободу як фоновий ідеал. Легітимність обмежень визначається прозорістю та обґрунтованістю дій влади [3].

Теорія соціальної безпеки пояснює це через еволюційне сприйняття загрози. Небезпека активує нейробіологічні реакції, зокрема роботу амігдали та гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової осі, підвищуючи рівень стресових гормонів, що посилює тривожність і схиляє індивідів до пріоритету безпеки над свободою. Це пояснює, чому навіть у ліберальних суспільствах громадяни підтримують посилення контролю під час криз [2].

Джон Джост виокремлює три групи мотивів вибору безпеки: епістемічні – прагнення ясності та передбачуваності; екзистенційні – страх смерті чи загрози життю; реляційні – потреба у порядку та соціальній приналежності [5].

Ці мотиви узгоджуються з теорією цінностей Шварца. Цінність безпеки схиляє до обмежень; самостійність підтримує автономію; традиція сприяє стабільності; універсалізм – колективному добробуту; влада та досягнення

розглядають обмеження як контроль ризиків. У кризові моменти безпека домінує, але самостійність, традиція та універсалізм пом'якшують конфлікт, дозволяючи тимчасово жертвувати свободою без відмови від ліберальних принципів [4].

Людвіг Фон Мізес підкреслює, що поведінка у кризах — раціональний ситуативний вибір. Методологічний індивідуалізм пояснює соціальні явища через дії окремих людей, тому тимчасові обмеження є адаптацією до загроз: свобода залишається базовою нормою, безпека — тимчасовим пріоритетом.

На практичному рівні, спираючись на принципи Австрійської економічної школи, можна запропонувати механізми гармонізації потреб свободи та безпеки, які мінімізують конфлікт між цими цінностями. Зокрема, добровільність обмежень робить їх менш травматичними, прозорість і тимчасовість знижують втрату контролю, а використання альтернативних інститутів безпеки — страхових компаній, місцевих ініціатив та приватних структур — дозволяє громадянам сприймати захист як власний вибір [6].

Висновки. Таким чином, навіть у кризових умовах свобода залишається стратегічною цінністю, тоді як безпека виступає тимчасовим компромісом, що забезпечує виживання та соціальну стабільність. Лібертаріанська культура демонструє здатність до динамічної адаптації: громадяни готові погоджуватися на обмеження заради безпеки, але після стабілізації прагнуть повернутися до ширшого простору автономії, зберігаючи базові принципи свободи та самостійності.

Список використаної літератури:

1. Bauman, Z. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2005. 224 p.
2. Slavich, G. M., Roos, L. G., Mengelkoch, S., Webb, C. A., Shattuck, E. C., Moriarty, D. P., Alley, J. C. Social Safety Theory: Conceptual foundation, underlying mechanisms, and future directions. *Health Psychology Review*. 2023. Vol. 17, No. 1. P. 5–59. DOI: <https://doi.org/10.1080/17437199.2023.2171900>
3. Cheek, N. J., Reutskaja, E., Schwartz, B. Balancing the Freedom-Security Trade-Off During Crises and Disasters. *Perspectives on Psychological Science*. 2022. Vol. 17, No. 4. P. 1024–1049. DOI: <https://doi.org/10.1177/17456916211034499>
4. Schwartz, S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992. Vol. 25. P. 1–65. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
5. Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., Sulloway, F. J. Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*. 2003. Vol. 129, No. 3. P. 339–375. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.339>
6. Mises, L. von. *Human Action: A Treatise on Economics*. 4th rev. ed. San Francisco: Fox & Wilkes, 1949. 910 p. ISBN: 978-0865976819.